

L'ARTICLE AL- EN ELS ARABISMES VALENCIANS

Per

FRANCESC XAVIER LLORCA IBI

Segon Curs de Doctorat, Benidorm

Una de les característiques que presenta el català respecte de les altres llengües iberromàniques es la baixa freqüència amb la què l'article àrab apareix aglutinat. Fenomen que ha estat notat per tots els estudiosos: Moll (1952), Sanchis Guarner (1980), Baldinger (1972), Coromines (1977), Solé-Solà (1984).

Per tal de justificar aquest fenomen s'ha donat diverses explicacions. «W. von Wartburg ja va fer notar que la majoria de mots àrabs arribats a Itàlia i a tot Europa a través de Sicília hi havien penetrat sense l'article àrab intentà d'explicar la duplictat morfològica considerant els mots sense article com el resultat d'una transmissió oral, enfront dels aglutinats, que serien de procedència culta. Després, però, atribuï el fenomen de l'aglutinació a l'influx berber» (Bruguera, 1985: 57).

Per la seua banda, J.M. Solà-Solé en diu que «la única razón convincente es que tales préstamos sin artículo figuraban como antecedentes de un caso de anexión, es decir, como ingredientes de un sintagma y no como entidades léxicas independientes» (1984: 83). «Además, el catalán, en su modalidad oriental, disponía de un fácil recurso para deshacerse de *al-* de origen árabe: la amalgama de *a* y *e* átonas en una vocal neutra *e*. Al incorporarse el arabismo con su artículo correspondiente *al-*, y al penetrar en el catalán oriental, este *al-* llegó a pronunciarse como *el*, con lo que pasó a identificarse con el artículo determinado masculino. A partir de tal confusión resultaba fácil separar el *al-* de procedencia árabe de su sustantivo y precipitar su debilitación» (1984: 85).

Hem de notar, però, que el fenomen fonètic donat com a causa principal de la desaparició de l'article àrab té una extensió geogràfica que coincideix en

gran part amb la zona menys arabitzada dels Països Catalans: «el elemento árabe, escasísimo en la Catalunya Vella, va aumentando por grados a medida que va entrando en la Catalunya Nova (...) Entrando ya en el reino de Valencia, la toponimia árabe adquiere proporciones muy considerables, y fuera de los topónimos se constata también en todo el territorio desde Castellón hasta Alicante un vocabulario árabe muy abundante, que sigue creciendo a través de Murcia para alcanzar su máxima intensidad en Andalucía» (Moll, 1952: 48). Un fenomen tan característic de català occidental que Coromines ens diu: «el meu treball es basa en les recerques a fons sobre els parlars valencians i balerars i els de les terres de l'Ebre i altres comarques meridionals dels Principat» (1977: 70). «Com és natural la quantitat d'arabismes es molt interior a la Catalunya Vella que no a les Illes Balears i al País Valencià...» (Sanchis Guarnier, 1980: 80). «No és estrany, doncs, que les petjades d'aquesta llengua semítica dins territori valencià hagin estat fondes i nombroses. A més dels arabismes acceptats pel català general (séquia, sénia o sínia, gerra, xarop, etc.) abunden els que únicament coneixen una àrea valenciana» (Veny, 1983: 158). És a dir, que els arabismes són un tret característic del valencià -català occidental- que arriba al català oriental. Si tenim en compte aquest aspecte, ¿no hi podem recercar algun fenomen lingüístic que no siga la vocal neutra -ja que no es dona en valencià on desapareix també l'article aglutinat- i que siga comú a tot el territori de la llengua? Partint d'aquesta base anem a tractar de donar una justificació de la desaparició de l'article aglutinat que faça acoblar la importància del fenomen de la desaparició de l'article i algun característic del valencià, el dialecte més arabitzat de la llengua catalana.

Per poder seguir avant en l'anàlisi hem de tenir en compte un fet molt important que «al menos un 12% de los arabismos catalanes exhiben, a lo largo de su historia, dos formas: una con artículo *a/-* aglutinado y otra sin él» (Solé-Solà, 85). És a dir, que no sols hem de mirar com escoltaven els catalano-parlants l'àrab, sinó que també tenim que el propi sistema lingüístic català modifica el patrimoni rebut de l'àrab. ¿I no deu ser el propi mecanisme lingüístic català d'adaptació de barbarismes el que fa que desaparega l'article aglutinat? Ens serà ben interessant veure un altre cas d'aglutinació de l'article: l'article salat a les comarques de la Marina i del Marquesat. En aquest cas l'únic que trobem es que quan els articles perden el seu sentit per als parlants aquests l'aglutinen veuen sotmesos a les lleis fonètiques del sistema i es rector com a integrants de la cadena fònica, i no com a unitats independents.

Però què ocorre quan l'article aglutinat es *a/-* tot tenint en compte que dins la cadena fònica l'article determinat singular valencià davant de vocal s'elideix i s'anexiona al substantiu o l'adjectiu? Aleshores, en un bon nombre de casos el parlant no hi sabrà distingir l'article del substantiu o de l'adjectiu corresponent i, en voler el parlant destriar-los, ens trobarem amb un dels vulgarismes més usats del català:

- *La moto* > /*lamóto*/ > *l'amoto*. Una vegada en aquest punt el mot pot ser percebut pels parlants com el *amoto* o *la moto*, segons el tall fonètic que s'hi faça.

- *L'acer* «estri dels carnicers per a esmolar» és un altre exemple on aquest terme passa a ser interpretat com *la cer*.

- *La noguera* > /*lanoquera*/ percebut pels parlants a /*el'anoguera*/ i que acaba adaptant-se a la forma masculina: *l'anoguer*.

Què s'esdevé quan aquest fenomen afecta un element alié al català com és l'article *al-*. Vegem els dos casos que sen's presenten:

1. Una paraula on la *l* de l'article àrab s'haja assimilat a la consonant que li segueix, quan es tracta d'una consonant «solar».

2. Una paraula on romanga l'article *al-* en la seua forma plena.

Del primer cas tenim un exemple clar como és la paraula *arraix* «patró de l'almadrava». Aquesta paraula avui en dia presenta entre els almadravers benidormers dues formes: l'*arraix* i el *raix*. Com apareix la segona forma? Puix per el fenomen explicat. En ser una paraula d'alta freqüència acaba per ser vulgaritzada pels parlants, ja que en veure la forma *larraix* pensen en un femení i de forma instintiva la transformen en el *raix*, tot remarcant l'article determinat masculí i fent desaparèixer l'article àrab aglutinat que per aïls parlants havia pres la forma de femení.

Del segon cas una paraula com *almadrava* -on actualment conviuen les dues formes- tenim que el parlant percep la forma /*almadrava*/ i que per equivalència acústica elimina la *l* de l'article àrab quedant el terme com un femení sense cap mena d'article aglutinat.

Conclusions

El procés d'aglutinació-desaglutinació de l'article en català es:

- Un fenomen propi tan important que arriba a ser tingut ben en compte en la normativització de la llengua per evitar confusions. I que a més no es dona amb tanta extensió en castellà, on s'ha mantingut més plenament l'article aglutinat.

- És un fenomen generalitzat que afecta a tot el territori del català.

- És un fenomen que afecta a la totalitat dels parlants per igual i molt més en èpoques anteriors, i que justifica la desaparició progressiva de l'article aglutinat àrab.

- És un fenomen que es dona dins del propi sistema lingüístic català i que troba en la posició interna de la cadena fònica de l'article àrab un ampli camp d'actuació.

- A més la intervenció d'altres factors com l'existència de la *e* nuestra ajudaria al triomf d'aquest fenomen.

- I on s'hauria de tenir en compte que bona part dels arabismes de procedència culta no rebrien aquesta influència de forma tan forta i, per tant, conservarien l'article aglutinat.

- A més la tendència a la desaparició del fonema / *l* / en posició travada clavant de consonant ajudaria (*altra* > *atra*, *coltell* > *cotell*, *colp* > *cop*) a percebre la forma *al-* com un article femení valencià.

Bibliografia

- BALDINGER, Kurt: *La formación de los dominios lingüísticos en la Península Ibérica*, Ed. Gredos, Madrid, 1972.
- COROMINES, Joan: *Entre dos llengüatges*, Curial, Barcelona, 3 vols., 1976-1977.
- COLOMINA, Jordi: «El parlar de la Marina Alta», *La Rella. Conreu de lletres*, 4, Elx, pp. 37-54.
- MOLL, Francesc de B.: *Gramática histórica catalana*, Ed. Gredos, Madrid, 1952.
- SANCHIS GUARNER, M.: *Aproximació a la història de la llengua catalana*, Salvat Editores, València, 1980.
- SOLÀ-SOLÉ, Josep M.: «El artículo *al-* en los arabismos del iberrománico», *Sobre árabes, judíos y marranos y su impacto en la lengua y literatura españolas*, Puvill libros, S.A., Barcelona, 1984.
- VENY, J.: *Els parlars catalans*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1983.